

GIÁ TRỊ VÀ SỨC SỐNG BỀN VỮNG CỦA CHỦ NGHĨA MÁC - LÊNIN

CHỐNG CHỦ NGHĨA CÁ NHÂN - MỘT NỘI DUNG CỐT LÕI TRONG TƯ TƯỞNG ĐẠO ĐỨC CÁCH MẠNG CỦA HỒ CHÍ MINH

Trần Hồng Lưu¹

¹ Tiến sĩ, Trường Đại học Kinh tế Đà Nẵng.

Email: hongluu2009@gmail.com

Nhận ngày 25 tháng 5 năm 2017. Chấp nhận đăng ngày 26 tháng 9 năm 2017.

Tóm tắt: Từ việc chất lọc những tinh túy trong tư tưởng đạo đức nhân loại, Hồ Chí Minh sớm nhận thấy chủ nghĩa cá nhân là kẻ thù của nền đạo đức mới. Người đã dành rất nhiều công sức để phê phán chủ nghĩa cá nhân, coi nó là nguyên nhân cơ bản làm băng hoại đạo đức con người, là kẻ thù nằm trong chính các cán bộ, đảng viên để tạo lập nền đạo đức cách mạng làm chỗ dựa vững chắc cho chế độ mới. Cuộc đấu tranh chống chủ nghĩa cá nhân là hết sức gay go, phức tạp, có ý nghĩa quyết định sự thành bại của chế độ ta. Tư tưởng Hồ Chí Minh về đạo đức cách mạng, là kim chỉ nam định hướng đạo đức cho đội ngũ cán bộ, đảng viên nước ta hiện nay.

Từ khóa: Hồ Chí Minh, chủ nghĩa cá nhân, chống chủ nghĩa cá nhân, đạo đức, đạo đức mới.

Để gột rửa tư tưởng đạo đức cũ, tạo lập nền móng của chế độ mới, tất yếu phải chống chủ nghĩa cá nhân - một trong những nguyên nhân cơ bản làm nảy sinh những thói nát, hủ bại, ngăn cản sự tiến bộ, từ đó mới có thể xây dựng nền đạo đức mới - đạo đức cách mạng, làm nòng cốt để xây dựng chế độ mới. Chính vì thế, Hồ Chí Minh cho rằng, muốn phát triển con người về mặt đạo đức, nhất thiết phải tiến hành cuộc đấu tranh rộng lớn và kiên quyết chống chủ nghĩa cá nhân, làm cho mỗi người Việt Nam hiểu được sự nguy hại của nó đối với sự tiến bộ của bản thân cũng như sự phát

triển của xã hội. Do đó, Người đã tập trung nhiều tâm sức cho việc phê phán chủ nghĩa cá nhân - kẻ thù nguy hiểm của chủ nghĩa xã hội bằng nhiều bài viết và bài nói quan trọng, kể cả trước lúc đi xa trong *Di chúc*. Trong tâm khảm của Người, triệt để loại bỏ chủ nghĩa cá nhân là một trong những căn cốt để xây dựng nền đạo đức mới. Những phân tích dưới đây cho thấy sự trăn trở của Người trong việc phê phán để đi đến loại bỏ chủ nghĩa cá nhân có vai trò to lớn như thế nào đối với việc xây dựng chế độ mới.

Theo Hồ Chí Minh, chủ nghĩa cá nhân là “việc gì cũng chỉ lo lợi ích cho riêng mình,

không quan tâm đến lợi ích của tập thể. Miễn là mình béo, mặc thiên hạ gầy” [9, tr.306]. Đó là tâm thế “tự tư tự lợi, chỉ nghĩ đến lợi riêng của mình, không chăm lo việc chung” và hơn thế, “lúc tính toán công việc, thì đặt lợi ích của cá nhân mình, của nhóm mình lên trên lợi ích chung” [6, tr.509].

Với quan niệm như vậy về chủ nghĩa cá nhân, Hồ Chí Minh đã chỉ rõ đặc trưng của nó là: “Làm việc gì cũng thiếu kiên quyết. Lúc vui hứng lên thì làm. Nếu gặp trở ngại hay thất bại thì lùi. Vì không kiên quyết nên dễ lung lay” [7, tr.34]; “kém tinh thần trách nhiệm, không chấp hành đúng đường lối, chính sách của Đảng, của Nhà nước, làm hại đến lợi ích của cách mạng, của nhân dân”. Nói gọn lại: “Chủ nghĩa cá nhân trái ngược với đạo đức cách mạng”. Từ đó, Người khẳng định: “Cái gì trái với đạo đức cách mạng đều là chủ nghĩa cá nhân” [8, tr.448].

Hồ Chí Minh còn chỉ đích danh chủ nghĩa cá nhân là thứ “bệnh mẹ” đẻ ra nhiều thứ “bệnh con” rất nguy hiểm, như tham ô, lãng phí, ích kỷ, lười biếng, kiêu ngạo, hiếu danh, công thần, địa vị, thiếu kỷ luật, óc hẹp hòi, óc địa phương, óc lãnh tụ [Xem: 6, tr.509] và các tệ nạn “quan liêu, làm cho qua chuyện, ham chuộng hình thức”, v.v.. Vì thế, “nó là thứ vi trùng rất độc” [6, tr.255]; “là một thứ rất gian xảo, xảo quyệt”, bởi “nó khéo dỗ dành người ta đi xuống dốc. Mà ai cũng biết rằng đi xuống dốc thì dễ hơn lên dốc. Vì thế càng nguy hiểm”. Từ đó, Người xác định: “Chủ nghĩa cá nhân là một kẻ địch hung ác của chủ nghĩa xã hội. Người cách mạng phải

tiêu diệt nó” [8, tr.292].

Hồ Chí Minh cho rằng, muốn tiến hành đấu tranh chống chủ nghĩa cá nhân có hiệu quả, trước hết phải hiểu rõ những nguyên nhân nào đã làm nảy nở “giặc nội xâm” cực kỳ nguy hiểm này. Theo Người, nguyên nhân đó là do *chịu ảnh hưởng xấu xa của những tư tưởng, thói quen, lối sống lạc hậu... trong xã hội thuộc địa nửa phong kiến*. Người viết: “Sinh trưởng trong xã hội cũ, chúng ta ai cũng mang trong mình hoặc nhiều hoặc ít vết tích xấu xa của xã hội đó về tư tưởng, về thói quen... Vết tích xấu nhất và nguy hiểm nhất của xã hội cũ là chủ nghĩa cá nhân” [8, tr.283]; hơn thế nữa, “vì đã lâu, chúng ta sinh trưởng dưới chế độ nô lệ của thực dân và phong kiến, bị văn hóa, giáo dục thực dân và phong kiến thấm vào đã sâu. Nó đã làm cho nhiều người tê mê quên cả nhân dân, quên cả Tổ quốc. Nó đã làm cho những bệnh thói nát và hủ bại (như chủ nghĩa cá nhân, tự tư tự lợi, tham ô lãng phí...) ăn sâu vào con người như những bệnh kinh niên” [7, tr.83].

Trong khi đó, việc giáo dục lý tưởng đạo đức cách mạng, bồi dưỡng và nâng cao tinh thần tập thể, năng lực làm chủ cho đảng viên và nhân dân chưa đáp ứng được đòi hỏi của thực tiễn ở thời điểm bước ngoặt của cách mạng Việt Nam. Hồ Chí Minh chỉ rõ: “Từ cách mạng tháng Tám thành công, chúng ta mới thoát khỏi vùng tối tăm bước lên đường sáng sủa. Nhưng, từ chỗ tối bước sang chỗ sáng không khỏi có người hoa mắt, choáng váng. Từ địa vị nô lệ bước lên địa vị chủ nhân không khỏi có người chưa quen gánh vác, chưa hiểu mình là người

chủ gánh vác trách nhiệm, thiếu lòng tin” [7, tr.84].

Hơn nữa, “cho đến nay sự giáo dục của Đảng và Chính phủ còn nhiều thiếu sót”, chưa khắc phục được triệt để “thái độ làm thuê, thiếu tinh thần làm chủ”, “chưa bỏ hết những thói xấu tự tư tự lợi, kiêu ngạo, xa hoa...”, “vì những lẽ đó mà cán bộ còn mắc khuyết điểm” [7, tr.84].

Theo Hồ Chí Minh, nguyên nhân dẫn đến chủ nghĩa cá nhân còn là do một bộ phận cán bộ, đảng viên và nhân dân thiếu tinh thần tự giác rèn luyện, tu dưỡng và cố gắng nâng cao đạo đức cách mạng cho bản thân. Về vấn đề này, Người viết: “Còn có một số ít cán bộ, đảng viên mà đạo đức, phẩm chất còn thấp kém” do “họ không có tinh thần cố gắng vươn lên, không chịu học tập để tiến bộ” [10, tr.439], “họ không có dũng khí cách mạng, ít lo nghĩ về trách nhiệm của mình, không quyết tâm vươn lên phía trước”, “không cố gắng tiến bộ”, “ngại công việc khó, không chịu học tập”; “quên tác phong gian khổ phấn đấu”. Hậu quả là “dần dần tinh thần đấu tranh và tính tích cực của họ bị sút kém, chí khí anh dũng và phẩm chất tốt đẹp của người cách mạng cũng sút kém”, “dần dần họ mất cả tư cách và đạo đức người cách mạng, sa vào tham ô, hủ bại và biến thành người có tội với Đảng, với Chính phủ, với nhân dân” [7, tr.569].

Với những nguyên nhân đó, Hồ Chí Minh cho rằng, cuộc đấu tranh chống chủ nghĩa cá nhân ở mỗi con người và toàn xã hội là hết sức khó khăn, gian khổ, lâu dài và phức tạp, bởi kẻ thù nằm trong mỗi con

người, mỗi cán bộ, đảng viên mà “chúng ta lại không thể trấn áp nó, mà phải cải tạo nó một cách rất cẩn thận, rất chịu khó, rất lâu dài”, tỳ mi, kiên trì như việc “phải tắm rửa lâu mới sạch” [6, tr.263]. Vì thế, theo Người, “để ngăn ngừa cái xấu ấy, Đảng ta từ trên đến dưới phải chú trọng giáo dục đạo đức cách mạng, tăng cường tinh thần cảnh giác, mở rộng tự phê bình và phê bình”, mà “muốn gột rửa sạch những vết tích xấu xa của xã hội cũ, muốn rèn luyện đạo đức cách mạng, thì chúng ta phải ra sức học tập, tu dưỡng, tự cải tạo để tiến bộ mãi” [8, tr.284].

Đối với Hồ Chí Minh, việc học tập một cách tích cực, đúng đắn sẽ giúp mỗi người Việt Nam nâng cao hiểu biết về sự nghiệp cách mạng của Đảng và dân tộc. Đó là “sự nghiệp gian nan cực khổ, phải có lòng kiên quyết, có chí hy sinh”, phải luôn “vị công vô tư... giữ chủ nghĩa cho vững, hy sinh, ít lòng ham muốn vật chất” [1, tr.16]. Có hiểu rõ điều đó thì mỗi người khi tham gia vào sự nghiệp cao cả nhưng cũng đầy gian khổ, hy sinh này mới tự giác cống hiến, tự nguyện đặt lợi ích của Đảng, của nhân dân trên lợi ích của bản thân, mới có ý thức thật sự đấu tranh chống thứ “giặc bên trong” cực kỳ nguy hiểm là chủ nghĩa cá nhân, góp phần hoàn thiện và nâng cao phẩm chất đạo đức của người cách mạng.

Muốn đẩy lùi và xóa bỏ chủ nghĩa cá nhân, mỗi cán bộ, đảng viên và các tầng lớp nhân dân phải thường xuyên rèn luyện, trau dồi phẩm chất đạo đức. Đó chính là quan điểm cơ bản của Hồ Chí Minh trong quá trình chỉ đạo cuộc đấu tranh chống “thứ cỏ dại” này và xây dựng “những con người xã

hội chủ nghĩa”, “con người... phải đi đến hoàn toàn không có chủ nghĩa cá nhân” [8, tr.448]. Theo Người, đạo đức cách mạng của mỗi người không tự nhiên mà có, nó là kết quả của quá trình “đấu tranh, rèn luyện bền bỉ hàng ngày mà phát triển và củng cố. Cũng như ngọc càng mài càng sáng, vàng càng luyện càng trong”; “muốn rèn luyện đạo đức cách mạng thì chúng ta phải ra sức học tập, tu dưỡng tự cải tạo để tiến bộ mãi”. Người cho rằng, việc rèn luyện đạo đức cách mạng ở mỗi người phải được tiến hành một cách liên tục, “ví như rửa mặt thì phải rửa hàng ngày” [8, tr.448]. Đó là cách có hiệu quả nhất để nâng cao đạo đức cách mạng, quét sạch chủ nghĩa cá nhân trong cán bộ, đảng viên và nhân dân.

Tiến hành tự phê bình và phê bình một cách thẳng thắn, trung thực và trên tinh thần đồng chí, theo Hồ Chí Minh, là biện pháp vô cùng quan trọng và có ý nghĩa thiết thực để chống chủ nghĩa cá nhân, củng cố và phát triển đạo đức mới cho mỗi người Việt Nam. Phê bình là nêu ưu điểm và chỉ ra nhược điểm của đồng chí mình. Tự phê bình là nêu ưu điểm và nhược điểm của chính mình. Quá trình này phải đi đôi với nhau mới có tác dụng. Mục đích là làm cho mọi người học tập ưu điểm của nhau và giúp nhau sửa chữa khuyết điểm. Đó là vũ khí sắc bén để giúp cán bộ, đảng viên và nhân dân “sửa chữa khuyết điểm, phát triển ưu điểm, tiến bộ không ngừng”. Hồ Chí Minh coi việc có khuyết điểm mà không tự phê bình và phê bình đúng đắn thì “nhiều khuyết điểm nhỏ cộng lại thành khuyết điểm to, nó sẽ rất có hại cho công

tác”; hơn nữa, nếu “không chịu tự phê bình, tự chỉ trích thì không bao giờ tấn tới được” [5, tr.26].

Người cách mạng chân chính không sợ phê bình, luôn mong muốn đồng chí, đồng bào phê bình mình và bản thân thường xuyên và nghiêm chỉnh tự phê bình. Còn “*chủ nghĩa cá nhân* không dám tự phê bình, không muốn người ta phê bình mình, không kiên quyết sửa chữa. Vì vậy mà thoái bộ, chứ không phải là tiến bộ” [8, tr.556]. Thực tiễn cách mạng Việt Nam đã chứng minh, ở nơi nào phê bình và tự phê bình lắng xuống thì ở đó, chủ nghĩa cá nhân có điều kiện phát triển.

Từ việc tiếp thu, chắt lọc các tư tưởng đạo đức nhân loại, từ hiện thực Việt Nam, hiểu biết sâu sắc con người Việt Nam và căn cứ vào nhiệm vụ cụ thể đặt ra trong sự nghiệp giải phóng dân tộc, giải phóng xã hội Việt Nam; Hồ Chí Minh khẳng định: Đạo đức cách mạng, đạo đức xã hội chủ nghĩa là “gốc”, là nền tảng, là phẩm chất hàng đầu làm nên nhân cách toàn vẹn của con người trong chế độ mới. Còn tri thức khoa học tự nhiên, khoa học xã hội, khoa học kỹ thuật - công nghệ, hay tài năng của con người chỉ được phát triển bền vững trên cơ sở, nền tảng đạo đức mới hiện đại đó. Có tài mà không có đức thì lãnh đạo ai nghe. Việc phê phán sâu sắc chủ nghĩa cá nhân, coi nó là “bệnh gốc” gây ra sự băng hoại đạo đức xã hội, trên cơ sở cải biến các khái niệm đạo đức Nho giáo theo quan điểm mácxít chính là việc tạo lập nền tảng đạo đức mới, làm chỗ dựa cho Đảng ta xây dựng đội ngũ cán bộ có đức, có tài, đủ sức

gánh vác các trọng trách to lớn mà dân tộc Việt Nam trao cho. Phương Đông đã tạo lập ra nhiều tượng đài mẫu mực về đạo đức, từ Phật Thích Ca đến Khổng Tử. Cái vĩ đại ở Hồ Chí Minh chính là khắc họa thêm một tượng đài mới về đạo đức trên cơ sở kế thừa và cải biến, thâm thái, tổng hợp những tinh hoa của các tư tưởng đạo đức Đông, Tây để tạo nên nền đạo đức mới - đạo đức cách mạng Hồ Chí Minh, làm hình mẫu, điềm tựa, soi chiếu cho mọi thành công trong hoạt động của Đảng ta, như ý tưởng của Người về một *chính đảng đạo đức, văn minh*.

Những phân tích và phê phán quyết liệt chủ nghĩa cá nhân trên đây của Hồ Chí Minh vẫn mang tính thời sự và còn nguyên ý nghĩa trong việc xây dựng nền đạo đức mới ở nước ta, kể cả đạo đức cho đội ngũ đảng viên. Nếu như trước đây Hồ Chí Minh cảnh báo “còn có một số ít cán bộ, đảng viên mà đạo đức, phẩm chất còn thấp kém” [10, tr.438], thì hiện nay, Đảng ta đã chỉ đích danh: “Tình trạng suy thoái về chính trị, tư tưởng, đạo đức, lối sống trong một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên và tình trạng tham nhũng, lãng phí, quan liêu, những tiêu cực và tệ nạn xã hội chưa được ngăn chặn, đẩy lùi mà còn tiếp tục diễn biến phức tạp, cùng với sự phân hóa giàu nghèo và sự yếu kém trong quản lý, điều hành của nhiều cấp, nhiều ngành làm giảm lòng tin của nhân dân đối với Đảng và Nhà nước, đe dọa sự ổn định, phát triển của đất nước” [2, tr.173].

Đặc biệt, *Nghị quyết Trung ương 4 khóa XI* đã nhận định: “Một bộ phận không nhỏ

cán bộ, đảng viên, trong đó có những đảng viên giữ vị trí lãnh đạo, quản lý, kể cả một số cán bộ cao cấp, suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống với những biểu hiện khác nhau về sự phai nhạt lý tưởng, sa vào chủ nghĩa cá nhân ích kỷ, cơ hội, thực dụng, chạy theo danh lợi, tiền tài, kèn cựa địa vị, cục bộ, tham nhũng, lãng phí, tùy tiện, vô nguyên tắc...” [3, tr.21]. Hơn thế nữa, tình trạng này “làm giảm sút lòng tin của nhân dân đối với Đảng; nếu không được sửa chữa sẽ là thách thức đối với vai trò lãnh đạo của Đảng và sự tồn vong của chế độ” [3, tr.22]. Do vậy, Trung ương Đảng yêu cầu phải “kiên quyết đấu tranh ngăn chặn, đẩy lùi tình trạng suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống của một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên, trước hết là cán bộ lãnh đạo, quản lý các cấp để nâng cao năng lực lãnh đạo, sức chiến đấu của Đảng, củng cố niềm tin của đảng viên và của nhân dân đối với Đảng” [3, tr.26]. *Văn kiện Đại hội XII* của Đảng một lần nữa chỉ rõ: “Tình trạng suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống của một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên chưa bị đẩy lùi; có mặt, có bộ phận còn diễn biến phức tạp hơn” [4, tr.185]. *Nghị quyết Trung ương 4 khóa XII* của Đảng mới đây đã chỉ rõ hơn biểu hiện mới của chủ nghĩa cá nhân đang làm băng hoại đạo đức xã hội. Đó là: Sự suy thoái về đạo đức, lối sống thể hiện ở chỗ: Sống ích kỷ thực dụng, cơ hội, vụ lợi, hám danh, tham nhũng, ham quyền lực; bè phái, cục bộ, mất đoàn kết, quan liêu, xa dân, vô cảm trước những bức xúc của nhân dân...

Một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên xa rời lý tưởng cách mạng, làm mất lòng tin của nhân dân. Những hành vi tham nhũng, tư túi vì lợi ích cá nhân và phe nhóm, gia đình... diễn ra ở các bộ, ngành, tỉnh, huyện, thậm chí lan đến cả cấp xã... đã và đang làm băng hoại hình ảnh người cán bộ, người đảng viên cộng sản. Vì thế, việc chống chủ nghĩa cá nhân theo tinh thần đạo đức Hồ Chí Minh vẫn là cuộc đấu tranh *lâu dài, gian khổ đòi hỏi sự kiên trì và quyết liệt* của toàn Đảng, toàn dân ta, nhằm đạt đến ý nguyện cháy bỏng của Hồ Chí Minh là đào tạo ra những chiến sĩ cách mạng Việt Nam “*kiên cường*”, “*những người thừa kế xây dựng chủ nghĩa xã hội vừa hồng, vừa chuyên*”, đủ khả năng, năng lực đưa đất nước vượt qua những thử thách hiểm nghèo, đảm bảo cho sự trường tồn và phát triển vững chắc của dân tộc Việt Nam.

Trước những diễn biến phức tạp về vấn đề lợi ích cá nhân, lợi ích nhóm, lợi ích dòng họ... đang làm băng hoại đạo đức xã hội ta, làm mất niềm tin của nhân dân đối với một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên, kể cả người có chức, có quyền, việc rèn luyện, học tập theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh đã và đang được triển khai rộng khắp trong cả nước. Đấu tranh chống chủ nghĩa cá nhân trong tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh vẫn còn giữ nguyên tính thời sự, hơn thế còn có tính quyết định sự tồn vong của Nhà nước ta và Đảng ta hiện nay. Thấm nhuần và chuyển hóa việc chống chủ nghĩa cá nhân trong tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh phải được tiến hành thường xuyên và liên tục trong toàn Đảng, toàn dân

ta. Chống chủ nghĩa cá nhân có thể coi là *cốt tủy* trong tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh. Chính vì thế, suốt cả cuộc đời, Người đã dành rất nhiều tâm sức để bàn về chủ nghĩa cá nhân, kiên quyết tìm cách loại bỏ thứ độc hại đó để làm trong sạch đội ngũ cán bộ, đảng viên. Một chính đảng trong sạch, vững mạnh, có đạo đức, có tri thức, có văn hóa là chỗ dựa vững chắc để nước ta có thể tiến nhanh đến mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh như mong muốn của Người.

Tài liệu tham khảo

- [1] Đảng Cộng sản Việt Nam (2002), *Văn kiện Đảng toàn tập*, t.1, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [2] Đảng Cộng sản Việt Nam (2011), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [3] Đảng Cộng sản Việt Nam (2012), *Văn kiện Hội nghị lần thứ tư Ban Chấp hành Trung ương khóa XI*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [4] Đảng Cộng sản Việt Nam (2016), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Văn phòng Trung ương Đảng, Hà Nội.
- [5] Hồ Chí Minh (2002), *Toàn tập*, t.4, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [6] Hồ Chí Minh (2002), *Toàn tập*, t.5, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [7] Hồ Chí Minh (2002), *Toàn tập*, t.7, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [8] Hồ Chí Minh (2002), *Toàn tập*, t.9, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [9] Hồ Chí Minh (2002), *Toàn tập*, t.10, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [10] Hồ Chí Minh (2002), *Toàn tập*, t.12, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.